

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ

Солодка О.,
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: 0000-0002-1799-0712*

Солодка О. Пріоритетні напрями забезпечення інформаційного суверенітету України.

Стаття присвячена визначенню пріоритетних напрямів забезпечення інформаційного суверенітету України. У публікації доводиться, що інформаційний суверенітет держави актуалізується через створення можливостей його забезпечення, що повинно включати: створення комплексної нормативно-правової регламентації поняття «інформаційний суверенітет», його складових, напрямів його забезпечення (законодавче визначення та забезпечення стратегічних напрямів розвитку і захисту національного інформаційного простору, визначення норм, засад і меж діяльності зарубіжних та міжнародних суб'єктів у національному інформаційному просторі України); повноважень відповідних органів та їх координації і взаємодії; участь у створенні та розвитку норм міжнародного права з огляду на інтеграцію у глобальний інформаційний простір, зокрема активізації участі України в обговоренні та вирішенні питань функціонування і розвитку глобального інформаційного простору, адже лише за таких умов її національні інтереси в аспекті забезпечення інформаційного суверенітету будуть враховані.

Важливим аспектом забезпечення інформаційного суверенітету України є вирішення проблем реінтеграції інформаційного простору України шляхом формування держави, орієнтованої на демократичні цінності та просування її іміджу як цивілізованої європейської країни; виховання громадянина та формування національної та громадянської ідентичності, формування на підґрунті базових демократичних цінностей політичної нації; об'єднання суспільства національною ідеєю. З метою реалізації зазначених ініціатив, необхідним вбачається впровадження кількох векторів – інформаційного, спрямованого на формування у свідомості громадян відчуття єдності; правового, метою якого є подолання прогалів національного інформаційного законодавства, узгодження колізій; суспільного, націленого на розгортання широкого суспільного діалогу з проблем становлення інформаційної моделі держави, освітнього – спрямованого на формування системи медіаграмотності та медіа культури, безпекового, націленого на формування основ національної інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційний суверенітет, забезпечення інформаційного суверенітету, інформаційний простір.

Solodka O. Priority directions of securing the information sovereignty of Ukraine.

The article is devoted to the identification of priority directions for ensuring information sovereignty of Ukraine. The publication proves that the information sovereignty of the state should be talked about only under the condition of creating opportunities to ensure it, which should include: the creation of a comprehensive normative and legal regulation of the concept of «information sovereignty», directions of its provision (legislative definition and provision of strategic directions for the development and protection of the national information space, determination of norms, principles and limits of activities of foreign and international entities in the national information space of Ukraine); powers of relevant bodies and their coordination and interaction; participation in the creation and development of international law norms with a view to integration into the global information space, in particular, the activation of Ukraine's participation in the discussion and resolution of issues of the functioning and development of the global information space, because only under such conditions will its national interests in the aspect of ensuring information sovereignty be taken into account.

An important aspect of ensuring Ukraine's information sovereignty is solving the problems of reintegration of Ukraine's information space through the formation of a state focused on democratic values and promoting its image as a civilized European country; citizen education and formation of national and civic identity, formation of a political nation on the basis of basic democratic values; unification of society by a national idea.

In order to implement the mentioned initiatives, it is considered necessary to implement several vectors – information aimed at forming a sense of unity in the minds of citizens; legal, the purpose of which is to overcome gaps in national information legislation, to reconcile conflicts; public, aimed at the development of a broad public dialogue on the problems of forming the information model of the state, educational – aimed at forming a system of media literacy and media culture, security, aimed at forming the foundations of national information security.

Key words: information sovereignty, ensuring information sovereignty, information space.

Постановка проблеми. Дослідження питань інформаційного розвитку держав, їх співіснування в інформаційному просторі, що є відображенням еволюції інформаційного суспільства набуває особливого значення та об'єктивно актуалізує теоретичну і практичну роботу, спрямовану на вирішення задач, безпосередньо пов'язаних з формуванням системи забезпечення інформаційної безпеки та інформаційного суверенітету України. Зважаючи на складність, динаміку та масштабність сучасних інформаційних процесів та враховуючи той факт, що український інформаційний простір є полем перманентної інформаційної агресії, питання дослідження забезпечення інформаційного суверенітету України, які були актуальними від часу здобуття Україною незалежності, значно поглибившись з активною фазою війни РФ проти України, вимагають прискорення зазначених процесів та донесення їх актуальності до міжнародної спільноти з метою вироблення спільних заходів забезпечення належного функціонування інформаційної сфери.

Метою статті є визначення пріоритетних напрямів забезпечення інформаційного суверенітету України.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика інформаційного суверенітету держави є предметом чималої кількості наукових праць, зокрема таких представників як О. Баранов, В. Горючий, О. Довгань, Д. Дубов, В. Пилипчук, О. Ярема та багатьох інших, проте стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація, використання інформаційного простору в протиправних цілях, різне трактування понять інформаційної сфери створює нові вилики для інформаційного суверенітету та вимагає досліджувати актуальні перспективи впровадження положень щодо його забезпечення як на національному рівні, так і в міжнародних масштабах.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна складова завжди була присутня в структурі міжсуб'єктної взаємодії, однак сучасні тенденції в розвитку цивілізації вивели її в контексті державного суверенітету на перший план, зробили її надто помітною і практично значущою рисою у відносинах як всередині держави, так і міждержавному рівні, щоб ігнорувати потребу відобразити її за допомогою відповідного поняття – інформаційний суверенітет. Такий тип суверенітету є мінливим і вирізняється відносністю, відкритістю, прогресивністю і прагматизмом, на відміну від абсолютного, закритого, оборонного і риторично-упереджувального характеру класичного суверенітету [1]. Суверенітет закладає основи для рівності – визнання за кожним народом права самостійно обирати форму держави, відстоювати власні національні інтереси у світовому товаристві, вільно укладати міжнародні угоди [2], що сьогодні потрібно інтерпретувати через інформаційну складову.

Оскільки суверенітет має дві сторони, внутрішню і зовнішню, а національний інформаційний простір є частиною глобального, слід звернути увагу на низку актуальних аспектів: по-перше, питання полягає не в тому, чи можна застосовувати міжнародне право до «інформаційного простору» або «кіберпростору», а в тому, які саме форми і методи при цьому мають використовуватись; по-друге, межі застосування міжнародного права не слід зводити до системи обмежень, що накладаються чинним міжнародним правом на національні або регіональні підходи у сфері регулювання застосування інформаційно-комп'ютерних технологій; по-третє, міжнародне право може бути застосоване до Інтернету, а Інтернет впливає на міжнародне право. При цьому теза про виникнення нового міжнародного права, про що йшлося в окремих працях західної правової доктрини, є дискусійною; по-четверте, реальність не підтвердила припущення про те, що регулювання відносин у сфері Інтернету настільки різноманітне і породжує такі синергетичні зв'язки, які

можуть трансформувати роль суверенних держав як суб'єктів міжнародного права. Також маємо наголосити на важливості активізації участі України в обговоренні та вирішенні питань функціонування і розвитку глобального інформаційного простору, адже лише за таких умов її національні інтереси в аспекті забезпечення інформаційного суверенітету будуть враховані.

Якщо на внутрішньодержавному рівні слід говорити про суверенітет як ознаку держави, то на міжнародному – про принцип поваги до державного суверенітету. Державний суверенітет залишається базисом міжнародно-правової системи. У межах міжнародного права доцільно розробити більш ефективні механізми для захисту державного суверенітету, враховуючи необхідність його захисту на сучасному етапі від інформаційних проявів міжнародного злочину «агресія», а також «гібридних» війн [3].

Для забезпечення рівноправного та скоординованого включення України до світового інформаційного простору необхідно визначити головні принципи міжнародної взаємодії в цій сфері, до яких можна віднести: використання світового досвіду з інтеграції правового, організаційного і технічно-технологічного змісту; створення нормативно-правової бази інформатизації різних суб'єктів на основі системи двох- і багатосторонніх міжнародних договорів й угод; правове і технологічне забезпечення доступу різних суб'єктів до закордонних інформаційних ресурсів; упровадження міжнародних стандартів для забезпечення пошуку, збирання, збереження і використання інформації; активне використання закордонних інформаційних продуктів для формування власних інформаційних ресурсів України; придбання ліцензій; забезпечення актуальності інформаційних ресурсів України і збільшення національної присутності у світовому інформаційному просторі; забезпечення участі України як повноправного члена міжнародних програм і проєктів у зв'язку з формуванням світового інформаційного простору, створенням нових інформаційних технологій; моніторинг форм і методів впливу міжнародних засобів комунікацій на процеси формування суспільної свідомості в Україні.

Необхідно забезпечити реальну участь України в міжнародних органах з питань формування та використання світового інформаційного простору. Інформаційний простір України повинен розглядатись як складова світового та європейського інформаційних просторів з урахуванням національних інтересів України та забезпечення її інформаційної безпеки [4]. Водночас на заваді виробленню такого підходу очікувано може стати відсутність спільного розуміння інформаційного суверенітету, адже, як зокрема вказують положення ЄС [5], наразі фактично визнається існування лише технологічного суверенітету, пов'язаного з технологічним розвитком та прагненням лідерства, стійкістю критичної інфраструктури та безпекою ланцюгів постачання технологій. Загалом чинне законодавство країн-членів ЄС та НАТО не містить дефініцій поняття «інформаційний суверенітет», хоча існує тенденція його закріплення у контексті прийняття законів ЄС про цифрові послуги та цифрові ринки, правового регулювання захисту персональних даних, протидії дезінформації. Питання забезпечення інформаційного суверенітету розглядаються в контексті цифрового суверенітету або протидії гібридним загрозам.

Специфічна ситуація України полягає у тому, що окрім викликів сучасного інформаційного розвитку, необхідно також протидіяти використанню сусідом-агресором інформаційного простору України для створення сприятливого інформаційного середовища для просування антиукраїнських наративів, зокрема через інформаційно-комунікаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованих територіях; проведення державою-агресором спеціальних інформаційних операцій; недостатню розвиненість національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливості України ефективно протидіяти інформаційній агресії та проактивно діяти в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України; неефективність державної інформаційної політики щодо формування національної ідентичності, недосконалість законодавства стосовно регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, невизначеність стратегічних комунікацій, зокрема стратегічного наративу, недостатній рівень медіа-культури суспільства тощо, тому питання забезпечення інформаційного суверенітету України має декілька аспектів.

Одне з найважливіших завдань для забезпечення інформаційного суверенітету – створення законодавчої бази, зокрема розроблення відповідних концепцій та стратегій інформаційного розвитку держави, а також планів їхньої реалізації. Такі стратегічні документи в правовій формі визначають напрями і перспективи розвитку держави, створюють правові засади інноваційного розвитку, визначаючи основи державної політики у сфері забезпечення інформаційного суверенітету.

Фактично, йдеться про першочергову необхідність розроблення концепції забезпечення інформаційного суверенітету, яка враховуватиме доцільність: чіткого політико-правового визначення ролі та місця країни в глобальному інформаційному просторі, приєднання до міжнародних договорів і конвенцій, які регламентують порядок діяльності державних і недержавних органів в інформаційних мережах і системах комунікацій; підтримки кризових каналів комунікації у відносинах із широким колом міжнародних акторів, активізації з ЄС і НАТО з питань інтерпретації конкретних норм міжнародного гуманітарного права щодо дій у кіберпросторі, спеціальних інформаційних операцій тощо, спільного управління ескалацією криз у кіберпросторі та інших заходів забезпечення мінімально прийняттого рівня стратегічної стабільності в кіберпросторі; відображення в законодавстві технологічно нових способів вчинення протиправних дій з використанням ІКТ.

Зазначені заходи можуть уживатися як допоміжні в реалізації стратегічної мети шляхом:

- вироблення дієвих механізмів захисту інформаційного суверенітету України, які б забезпечили розвиток українського суспільства в душі національної гідності, патріотизму та національної свідомості з дотриманням принципів захисту прав, свобод і безпеки людини та законних інтересів суспільства і держави в інформаційній сфері;
- упорядкування інформаційної діяльності в національному вимірі з метою її ефективної координації на державному рівні, формування національної системи забезпечення інформаційної безпеки, в тому числі побудови ефективної системи стратегічних комунікацій як скоординованої взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством;
- удосконалення комплексу заходів із протидії негативним інформаційним впливам, зокрема шляхом наповнення українського та всесвітнього медіапростору якісним інформаційним продуктом щодо України, формування інформаційної культури громадян;
- реформування законодавства у сфері обігу інформації з обмеженим доступом відповідно до норм міжнародного права та правових актів ЄС і НАТО, зокрема, в частині удосконалення системи державної таємниці та службової інформації;
- створення ефективної системи забезпечення кібернетичної безпеки України, до основних завдань якої віднести: моніторинг кібернетичного простору з метою своєчасного запобігання, виявлення і припинення чи нейтралізації кібернетичних загроз; розроблення відповідної законодавчої бази; кібернетичний захист критичної національної інфраструктури з урахуванням інтересів державно-приватного партнерства.

Зростання залежності сучасного суспільства від стійкого функціонування інформаційної інфраструктури робить реалізацію національних інтересів України в інформаційній сфері важливим чинником національної безпеки. Тож для України сьогодні необхідним кроком на шляху до інформаційного майбутнього є розроблення цілісної гнучкої динамічної державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, яка враховуватиме багатоаспектність цього явища, перспективні тенденції змін інформаційного простору, особливості геополітичного становища, економічного стану країни і знайде своє відображення у суспільній свідомості, а також на правовому концептуально-доктринальному рівні та в ефективному інформаційному законодавстві [6, с. 178].

Важливим аспектом забезпечення інформаційного суверенітету України є вирішення проблем реінтеграції інформаційного простору України шляхом формування держави, орієнтованої на демократичні цінності та просування її іміджу як цивілізованої європейської країни; виховання громадянина та формування національної та громадянської ідентичності, формування на підґрунті базових демократичних цінностей політичної нації; об'єднання суспільства національною ідеєю.

Для того, щоб комунікація сприяла реалізації мети, необхідне впровадження кількох векторів інформаційної політики: інформаційного, покликаного формувати у свідомості громадян відчуття єдності в державі; правового, метою якого є подолання прогалів національного інформаційного законодавства; суспільного, націленого на розгортання широкого суспільного діалогу з проблем становлення модернізаційної моделі держави, освітнього, спрямованого на формування системи медіаграмотності та медіакультури.

Висновки. Про інформаційний суверенітет держави слід говорити лише за умови створення можливостей його забезпечення, що повинно включати: створення комплексної нормативно-правової регламентації визначення поняття «інформаційний суверенітет», напрямів його забезпечення (законодавче визначення та забезпечення стратегічних напрямів розвитку і захисту національно-інформаційного простору, визначення норм, засад і меж діяльності зарубіжних та міжнародних

суб'єктів у національному інформаційному просторі України); повноважень відповідних органів та їх координації і взаємодії; участь у створенні та розвитку норм міжнародного права з огляду на інтеграцію у глобальний інформаційний простір, унормування діяльності транснаціональних постачальників інформаційних послуг. З метою забезпечення інформаційного суверенітету держави доцільним вбачається добровільне вироблення норм безпечного співіснування держав в інформаційному просторі в багатосторонньому або двосторонніх форматах. Також може йтися про підписання міжнародних угод щодо встановлення загальних принципів забезпечення міжнародної безпеки в інформаційному середовищі, де одним із питань має бути право держави на забезпечення власного інформаційного суверенітету. У довгостроковій перспективі доцільно виробити комплекс зобов'язань щодо відповідальної поведінки держав в інформаційному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Gong Wenxiang. Information Sovereignty Reviewed. Peking University. *Intercultural Communication Studies*. 2005. Vol. XIV. Issue 1. P. 119–135.
2. Топчій В.В. Межі державного суверенітету: теорія та практика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 78–81.
3. Кубальський В.Н. Особливості поняття «державний суверенітет» у сучасному міжнародному праві. *Правова держава*. 2017. Випуск 28. С. 400–410.
4. Швець С.М. Питання інформаційних ресурсів: зв'язок національних зі світовими. *Правова інформатика*. 2009. № 3(23). С. 42–51.
5. Стратегія Союзу безпеки ЄС на 2020–2025 роки. URL: <http://www.instituteofeurope.fr/images/uploads/analitika/2020/an215> (дата звернення: 21.08.2024).
6. Ткачук Т.Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України: дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019. 487 с.